

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Данко Дани Валеріївни на тему «Соціально-психологічні основи
здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів
трансформаційного соціуму», поданого на здобуття наукового ступеня
доктора психологічних наук зі спеціальності 19.00.05 – соціальна
психологія; психологія соціальної роботи**

Докорінні зміни, що відбуваються в умовах трансформаційного соціуму, потребують прийняття загальнонаціональної доктрини збереження здоров'я української нації та стратегії подальшої розбудови спроможної системи охорони здоров'я. Для України виконання цих завдань в світлі сучасних неочікуваних викликів та ризиків є критично важливим, оскільки йдеться про здоров'язбереження молодого покоління, адже здоров'я молоді є одним з основних чинників національної безпеки та благополуччя держави. Отже, актуальність обраної Данко Д.В. теми дослідження не викликає сумнівів, а звернення авторки до визначення соціально-психологічних основ здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму заслуговує на схвальну оцінку.

Презентоване дисертаційне дослідження продовжує і суттєво збагачує теорію і методологію наукових підходів у векторі розробки й апробації концепції здоров'язбереження молоді в умовах трансформаційного соціуму в системі соціально-психологічного знання. З огляду на зазначене, дисертаційне дослідження Данко Д.В. має науковий та суспільний інтерес й виявляється своєчасною і доцільною розробкою у галузі соціальної психології та психології соціальної роботи.

Обґрунтованість концепції, наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації Данко Д.В., підтверджується запропонованою логікою проведеного дослідження, що знайшла своє відтворення у меті, завданнях, аналізі наукової літератури та визначенні його ґрунтовних теоретико-методологічних засад.

Для досягнення мети дослідження, яка полягала в концептуальному визначенні соціально-психологічних основ здоров'язбереження молоді в

умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму; розкритті змістовно-процесуальних засад багаторівневої соціально-психологічної програми забезпечення здоров'язбереження молоді в умовах трансформаційного соціуму, авторкою було поставлено і вирішено комплекс завдань, що має чітку та науково обґрунтовану конфігурацію і забезпечує наукову новизну проведеного Данко Д.В. дослідження. Насамперед, це: проведення теоретико-методологічного аналізу підходів до вивчення проблеми здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму; здійснення концептуалізації проблеми здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму в соціально-психологічному дискурсі; запропонування структурно-функціональної моделі формування готовності молоді до здоров'язбереження в умовах трансформаційного соціуму; дослідження соціально-психологічної специфіки здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму; розкриття змістовно-процесуальних засад побудови та реалізації багаторівневої соціально-психологічної програми забезпечення здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму та проведення оцінки її ефективності.

У першому розділі *«Теоретико-методологічні засади вивчення проблеми здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму»* Данко Д.В. підкреслено, що охорона здоров'я молоді – один із пріоритетних напрямів соціальної політики держави в період реформування економічної, медичної та соціальної сфер, адже за даними офіційної статистики останніми роками в умовах соціогенних викликів відзначено прогресуюче погіршення стану здоров'я молодих людей, що загрожують економічному, соціальному розвитку, національній безпеці та обороноздатності країни в цілому.

Авторкою актуалізовано проблему підготовки фахівців соціономічного профілю до соціально-психологічної роботи з молоддю в напрямку її здоров'язбереження. В цьому аспекті проаналізовано вітчизняний та зарубіжний досвід такої роботи.

Дисертанткою наголошено, що стратегічним напрямком у сфері соціально-психологічної роботи зі здоров'язбереження молоді є

впровадження технологічного підходу. Показано, що готовність майбутніх фахівців соціономічного профілю до застосування технологій соціально-психологічної роботи слід розглядати як стійке особистісне утворення, в якому інтегровані мотиви, емоції, знання й уміння, що зумовлюють ефективне вирішення проблем, пов'язаних з відновленням, збереженням та зміцненням здоров'я молоді; це – здатність обирати і використовувати діагностичні та оціночні інструменти, адекватні рівню складності проблеми; розробляти й реалізовувати програми профілактики й реабілітації, з урахуванням потреб і обмежень молодого людини; обирати й видозмінювати необхідні стратегії соціально-психологічної допомоги, організовувати й координувати діяльність поліпрофесійних бригад, з метою індивідуального супроводу, адаптації та підтримки соціального функціонування та успішної інтеграції молоді у соціум. Зазначено, що готовність до застосування технологій соціально-психологічної роботи характеризується сформованістю мотиваційного, емоційно-вольового, теоретичного, практичного компонентів.

Оцінюючи викладений Данко Д.В. у теоретичному розділі матеріал зазначимо, що обґрунтування висунутих положень було здійснено дослідницею з належною послідовністю та доказовістю. Цьому сприяла чітка структурованість дисертації загалом, її окремих розділів, зокрема.

У другому розділі *«Концептуалізація проблеми здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму: соціально-психологічний дискурс»* Данко Д.В. показано, що в соціально-психологічному дискурсі процес здоров'язбереження молоді залежить від стану психосфери, від домінуючих у суспільстві відносин. Авторкою зазначено, що для здоров'язбереження молоді та її гармонійного розвитку необхідна ціннісно-сміслова нормативна реконструкція соціокультурного та освітнього простору функціонування молоді як гарантія її національної та соціокультурної ідентичності, а для суспільства та країни – як гарантія успішного майбутнього. Адже якщо суспільство усвідомлює і приймає свій ціннісний імпульс, визначає систему необхідних смислових координат, то й для становлення здорової, життєздатної молоді буде побудована адекватна система заходів та дій щодо організації відповідних умов розвитку та зростання. Провідна роль у цьому відводиться системі освіти.

Данко Д.В. запропоновано структурно-функціональну модель формування готовності молоді до здоров'язбереження в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму, що є відображенням системи особистісних характеристик молодшої людини (вікових, гендерних, соціально-психологічних, психосоматичних), в якій інтегровані ціннісне ставлення, теоретичні знання і практичні вміння ведення здорового способу життя та яка відзначається взаємозв'язком мотиваційно-ціннісного, інтелектуального та діяльнісного компонентів. Показано, що мотиваційно-ціннісний компонент готовності молоді до здоров'язбереження проявляється в усвідомленій спрямованості на збереження та зміцнення здоров'я і має такі критеріальні показники, як усвідомлення цінності здоров'я, наявність стійкої мотивації до ведення здорового способу життя, прийняття здорового способу життя як умови успішної, творчої життєдіяльності, що сприяє гармонійному розвитку особистості. Інтелектуальний компонент готовності зводиться до оволодіння сукупністю теоретичних знань у сфері здоров'язбереження. Його критеріальними показниками є наявність достатніх теоретичних знань і умінь до ведення здорового способу життя, можливість реалізації здоров'язберігаючого потенціалу навчальних дисциплін, наявність пізнавальної активності в освоєнні способів збереження та зміцнення здоров'я. Діяльнісний компонент зводиться до реалізації молоддю індивідуальної стратегії ведення здорового способу життя. Його критеріями виступають ступінь сформованості умінь молодшої людини зберігати і зміцнювати власне здоров'я; адекватно оцінювати особливості стану та функціонування систем організму; систематично здійснювати профілактичні та оздоровчі заходи; ефективно протистояти впливу на здоров'я негативних чинників зовнішнього середовища. Наголошено, що загальна готовність молоді до здоров'язбереження передбачає взаємозв'язок всіх зазначених компонентів, ступінь сформованості яких визначається рівнями готовності (низьким, середнім, високим).

У третьому розділі *«Емпіричне вивчення соціально-психологічних особливостей здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму»* Данко Д.В. проведено аналіз структурної організації системи здоров'язбереження молоді в аспекті соціально-

економічних, демографічних та регіональних особливостей (в розрізі адміністративних територій та географічних зон (низинної, передгірської та гірської) Закарпатської області). Авторкою здійснено визначення психологічних предикторів здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму; визначено психологічні предиктори здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму; досліджено особливості функціонування соціально-психологічних складових внутрішньої картини здоров'я молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму (на когнітивному, емоційному та поведінковому рівнях); розкрито соціально-психологічну специфіку атрибутивного стилю як захисного механізму поведінки молоді у вимірі її здоров'язбереження в період суспільних трансформацій, а також виявлено структурно-змістовні особливості мотивації молоді до здоров'язбереження в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму.

Аналіз життєвих подій, що впливають на ставлення до здоров'я, дозволив здобувачці виділити найбільш значущі події, а також умови та механізми формування мотивації до здоров'язбереження у молоді в трансформаційному соціумі.

Авторкою виділено два типи мотивації до здоров'язбереження: мотивація самопочуття та мотивація цілепокладання. Показано, що мотивація самопочуття у здоров'язбереженні зі смисловим підґрунтям «самопочуття і середовище» забезпечує вирішення поточних життєвих проблем, життєдіяльність в межах соціальної спільності. Мотивація цілепокладання у здоров'язбереженні зі смисловою основою «цінність здоров'я і особистісні цілі» дозволяє не просто вирішувати поточні життєві завдання, підтримувати певний рівень комфорту, а успішно реалізовувати свої здібності та значущі особистісні цілі в напрямі здоров'язбереження.

Отримані Данко Д.В. на констатувальному етапі дослідження дані було враховано при побудові та реалізації багаторівневої соціально-психологічної програми забезпечення здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму.

У четвертому розділі *«Соціально-психологічне забезпечення здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного*

соціуму» Данко Д.В. розкрито змістовно-процесуальні засади побудови і реалізації багаторівневої соціально-психологічної програми забезпечення здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму та проведено оцінку її ефективності.

Дисертанткою переконливо доведено, що розроблена програма вплинула на переоцінку та позитивні зрушення за конструктивними стратегіями копінг-поведінки (за самоконтролем, прийняттям відповідальності, розв'язанням проблем, конструктивною переоцінкою). Відбулися позитивні зрушення в конструктах ставлення молоді до здоров'я за когнітивною, емоційною, поведінковою та ціннісно-мотиваційною шкалами, що сприяло підвищенню рівня загального показника самозбережувальної активності та поведінки в ситуаціях, пов'язаних з погіршенням стану здоров'я.

Авторкою констатовано, що формувальні заходи позитивно вплинули на оцінку рівня задоволеності якістю життя, що сприяло підвищенню рівня оптимістичності, збільшенню позитивних емоцій і зниженню напруженості. Зафіксоване підвищення адекватності оцінки агресивності у відносинах, а також зниження непрямої агресії, роздратування, негативізму, почуття провини. Крім того, відзначено статистично значущі зсуви щодо зниження показників емоційної лабільності, імпульсивності, ригідності, тривожності, а також вираженості соціальних страхів, що також позитивно впливає на здоров'язбереження молоді. Підвищився рівень самоактуалізації молоді, що знайшло прояв у зростанні показників орієнтації в часі, потреби в пізнанні, креативності, саморозумінні, гнучкості в спілкуванні та позитивно позначилося на розвитку досвіду самопізнання молоді, як основи її здоров'язбереження.

Взагалі, слід констатувати, що структура дисертації достатньо продумана, має чітку логіку викладу наукового матеріалу та добре компонована. Теоретична обґрунтованість, використання чисельних наукових джерел (304 найменування, з них 124 – іноземними мовами) та різноманітних методів дослідження зумовили вагому наукову новизну отриманих результатів, теоретичну й практичну його значущість.

Напрямок дослідження відповідає науково-дослідній темі кафедри психології Ужгородського національного університету МОН України

«Соціально-психологічні складові психічного здоров'я особистості в кризових умовах сучасності» і комплексним науково-дослідним темам кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля МОН України «Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі», «Соціально-психологічні основи розвитку адаптаційного потенціалу особистості засобами інноваційних психотехнологій в умовах трансформаційних змін сучасного суспільства».

Одержані наукові результати мають достатньо аргументований характер і відрізняються достовірністю. Це підтверджується обґрунтованістю вихідних теоретико-методологічних положень, використанням надійних і валідних діагностичних методик, репрезентативністю вибірки і коректним застосуванням методів математичної статистики, що забезпечило надійність й вірогідність отриманих результатів дослідження.

Наукова новизна, теоретичне та практичне значення результатів дослідження Данко Д.В. полягає у тому, що в комплексі вони вирішують актуальне наукове завдання щодо визначення соціально-психологічних основ здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму.

Теоретично та емпірично обґрунтовані положення дисертаційного дослідження Данко Д.В. можуть використовуватися як методичний інструментарій при проведенні системних досліджень феномену здоров'язбереження особистості. Отримані авторкою наукові дані та вироблені на їх основі рекомендації можуть бути використані психологами, соціальними працівниками, фахівцями інших галузей, які займаються проблемами здоров'язбереження молоді. Матеріали дослідження можуть бути застосовані при підготовці освітньо-професійних та освітньо-наукових програм в освітніх компонентах із проблеми здоров'язбереження молоді в умовах трансформаційного соціуму.

Основні положення й висновки дисертаційної роботи представлене в 71 публікації авторки, з яких: 3 монографії (з яких 1 одноосібна), 10 навчально-методичних праць, 22 статті у наукових фахових виданнях із психології (з яких 7 статей – у наукометричній базі Scopus, 1 стаття – у

наукометричній базі Web of Science Core Collection, 4 статті – в інших міжнародних періодичних наукометричних виданнях), 36 публікацій – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та інших виданнях.

У цілому представлена до захисту дисертаційна робота є завершеним, обґрунтованим дослідженням, яке виконане на високому теоретико-методологічному рівні. У дисертації не виявлено академічного плагіату; фабрикації, фальсифікації.

Водночас, вважаємо за потрібне зробити деякі зауваження та пропозиції.

1. У розділі 1 дисертаційної роботи авторкою зроблений достатньо ґрунтовний аналіз основних підходів до вивчення проблеми здоров'язбереження молоді. Проте, акцент зроблено на аналізі робіт зарубіжних учених, а аналіз вітчизняних підходів є дещо обмеженим. Було б доцільним дослідити саме вітчизняний досвід вивчення цієї проблеми, оскільки в основі її вирішення лежать, зокрема, соціально-психологічні чинники та соціальні умови існування людини у певному соціокультурному середовищі.

2. У виокремленні структурних складових атрибутивного стилю поведінки у векторі здоров'язбереження молоді доцільно, на нашу думку, більш чітко означити змістовні характеристики, ознаки їх прояву, критерії вимірювання, що чіткіше проявилось б в емпіричній частині дослідження.

3. Безсумнівно, що здоров'я – це головна цінність життя, яка займає найвищий щабель в ієрархії потреб людини. У зв'язку з цим, на наш погляд, в дисертаційній роботі не вистачає аргументів та висновків щодо того, як відбувається процес інтеріоризації цінності здоров'я на етапах професійного становлення майбутніх фахівців соціономічного профілю.

4. У викладенні матеріалу авторка інколи переобтяжує окремі речення завеликими синтаксичними конструкціями, що погіршує сприйняття наукового тексту.

Висловлені зауваження та пропозиції носять в основному рекомендаційний характер. Вони не знижують загальної високої оцінки наукової роботи, яка є цілісним, закінченим дослідженням достатньо важливої та актуальної проблеми соціальної психології та психології соціальної роботи.

Реферат Данко Д.В. відповідає основному змісту дисертації. Наведені у рефераті наукові положення, висновки й рекомендації цілком розкриті та обґрунтовані у тексті дисертації.

Отже, дисертація Данко Д.В. на тему «Соціально-психологічні основи здоров'язбереження молоді в умовах сучасних викликів трансформаційного соціуму» виконана на високому теоретико-методологічному рівні, є самостійним, логічним, завершеним дослідженням, яке відповідає вимогам пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» зі змінами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р., що висуваються до докторських дисертацій, а її авторка – Данко Дана Валеріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук,
завідувачка кафедри психології

ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Лілія ЧЕРНОВСЬКА

Доктор педагогічних наук, професор,
ректор ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»

Олена КАРАМАН